

15. חצי שיעור אסור מן התורה

1. חולין צת. "ההוא כזיתא תרבא" עד "אמר רב שמן בר אבא" ורש"י ד"ה ועוד

ההוא כזיתא תרבא דנפל בדיקולא דבשרא, סבר רב אסי לשעוריה במאי דבלע דיקולא, אמרי ליה רבנן לרב אשי: אטו דהיתרא בלע, דאיסורא לא בלע? ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא, סבר מר בר רב אשי לשעוריה בתלתין פלגי דזיתא, אמר ליה אבוה: לאו אמינא לך לא תזלזל בשיעורין דרבנן? ועוד, האמר ר' יוחנן: חצי שיעור אסור מן התורה

2. יומא עד. "גופא חצי שיעור" עד "הכי נמי מסתברא"

גופא, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה; כיון דחזי לאיצטרופי - איסורא קא אכיל. ריש לקיש אמר: מותר מן התורה, אכילה אמר רחמנא - וליכא. איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה, כיו חצי שיעור הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה - תלמוד לומר גכל חלב! - מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא

3. תוס' יומא עד. ד"ה כיון

כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קאכיל - תימה לי אמאי לא קאמר מטעמא דבסמוך דכל חלב לרבות חצי שיעור דהא ר' יוחנן ידע לההיא ברייתא דהא בסמוך קא מותיב מינה וי"ל דלהכי איצטריך ליה לר' יוחנן לפרושי האי טעמא משום דאי מקרא דכל חלב הוה אמינא עיקר קרא לכוי איצטריך וחצי שיעור מדרבנן ואסמכוה אקרא אבל השתא דקאמר טעמא דחזי לאיצטרופי סברא הוא מהאי טעמא דדרשה גמורה היא לחצי שיעור

4. ר"ן שבועות ט. (בדפי הרי"ף) "דאע"ג דהתם ביומא מריבויא" עד "ולמה לא יהא"

דאע"ג דהתם ביומא מריבויא דכל חלב מייתנין חצי שיעור הא ודאי ההוא ריבויא לא כתיב אלא גבי חלב ואפ"ה ילפינן מיניה לכל איסורין משום דפשיטא לן דלא אסריה רחמנא אלא משום דחזיא לאיצטרופי

5. תורת האדם להרמב"ן (כתבי הרמב"ן חלק ב' - עמוד כ"ח) "וגרסינן בכריתות" עד "ובהלכות גדולות"

וגרסינן בכריתות בפרק אמרו לו (י"ג א') התירו לה לעוברא לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה ואקשינן מפני הסכנה אפ"ל טובא נמי תיכול אמר רב פפא הכי קתני התירו לה לעוברא לאכול פחות פחות מכשיעור ואפ"ל טובא מפני הסכנה, כלומר שאפילו צריכה לכשעור מאכילין אותה פחות פחות כדי שלא יצטרף כזית בכדי אכילת פרס, וכן פסק בעל ההלכות. ונראה שאף בחולה עושין כן כדי להקל עליו מאיסורי כרת ומכות לאיסור בלחוד. ואם תשאל אם כן למה אמרו מאכילין אותו הקל הקל טבל ותרומה מאכילין אותו ותרומה והלא בשניהם אין בהם אלא איסור בעלמא, אפילו הכי כיון דבשיעורין חמורין זה מזה לעונשין, אף בפחות מכשיעור חומרו של זה יותר מחומרו של זה, אי נמי התם בשאמדהו לכשעור והוא צריך לו בכדי צירוף

6. רמב"ם הל' חמץ ומצה א:ז וכסף משנה מתחלת דבריו עד "ועל מ"ש והאוכל" ומשנה למלך "וראיתי להרא"ם ז"ל" עד "והנה כפי דברי הרא"ם ז"ל"

האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנאמר +שמות י"ג+ לא יאכל חמץ, ואף על פי כן אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית, והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מכת מרדות.

כסף משנה שם

האוכל מן החמץ עצמו בפסח וכו' שנאמר לא יאכל. קשיא לי למה לי קרא בחמץ בפסח הא בכל איסורין שבתורה קי"ל חצי שיעור אסור מה"ת. ועוד קשה דאי מקרא איפכא ה"ל למילף מיניה דלא יאכל שיעור אכילה משמע וצ"ע

משנה למלך שם

וראיתי להרא"ם ז"ל בתוספותיו על הסמ"ג הלכות חמץ שכתב וז"ל והאוכל חמץ בפסח כל שהוא וכו' שנאמר לא יאכל חמץ ואכילה כל שהוא משמע ואע"ג דאינו חייב כרת או קרבן אלא בכזית שאני התם דאתא הלכתא ואפיקתיה משמעותיה אבל לאיסורא כדקאי קאי והא דקאמר בגמרא מ"ט דר"י משום דחזי לאיצטרופי ה"פ מאי טעמא לא מוקמי לה להלכתא ואיסורא כי היכי דמוקמי לה אעונשין משום דחזי לאיצטרופי לעבור עליו בלאו או בכרת וכתב עוד ואעפ"כ אינו חייב קרבן או כרת אע"ג דלענין איסור אמרינן דאכילה כל שהוא משמע לענין כרת או קרבן אינו אלא בכזית דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה עכ"ל. וא"ת דתיקשי לדברי הרב דהא בגמרא מוכח דטעמא דחצי שיעור הוא מריבויא דכל חלב. וי"ל דגם לסברת הרב אפשר לתרץ כמו שכתבו התוספות או כדברי הר"ן דהכונה כך היא דכל מקום שנאמר בתורה אכילה כל שהוא משמע אלא דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה ור"ל סבירא ליה דמוקמינן לה להלכתא ואיסורא כי היכי דמוקמינן לה אעונשין וליכא בחצי שיעור איסור מן התורה ור"י ס"ל דלא אתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה אלא לעונשין אבל לאיסורא כדקאי קאי וראיה לזה מדכתב רחמנא כל חלב לרבות חצי שיעור אלא דאי מהאי קרא לחוד הו"א דאתא הלכתא ואפיקתיה מכל וכל אף לאיסורא וקרא דכל חלב אסמכתא בעלמא אבל השתא דאית לן טעמא דחזי לאיצטרופי אמרינן דדרשא דכל חלב דרשא גמורה היא ולא מיעט הלכתא אלא לכרת או לקרבן. ולדרך הר"ן ז"ל נמי איכא למימר דאי לאו טעמא דחזי לאיצטרופי הו"א דלעולם אתא הלכתא ואפיקתיה לקרא ממשמעותיה מכל וכל אף לאיסורא וקרא דכל חלב גבי חלב דלא אפקיה הלכתא לקרא ממשמעותיה אלא לענין עונשין ולא לאיסורא, אבל בשאר איסורין אתא הלכתא ואפיקתיה לקרא ממשמעותיה [מכל וכל אף לאיסורא, אבל השתא דאית לן דחזי לאיצטרופי לא אתיא הלכתא לאפוקיה] אלא לענין עונשין אבל לאיסורא לא משום דחזי לצירוף

7. שבת עד. "וכי מותר לאפות" עד "אלא אמר ר' יוסף" ורש"י ד"ה וכי מותר לאפות פחות מכשיעור

וכי מותר לאפות לבו ביום? וכי מותר לבשל לבו ביום? אלא אמר רב חסדא: בורר ואוכל - פחות מכשיעור, בורר ומניח - פחות מכשיעור. וכשיעור - לא יברור, ואם בירר - חייב חטאת. מתקיף לה רב יוסף: וכי מותר לאפות פחות מכשיעור?

8. רמב"ם הל' גניבה א: ב ומגיד משנה

אסור לגנוב כל שהוא דין תורה, ואסור לגנוב דרך שחוק, או לגנוב על מנת להחזיר, או לגנוב על מנת לשלם, הכל אסור שלא ירגיל עצמו בכך

מגיד משנה שם

[ב] אסור לגנוב וכו'. מפורש פ' ד' מיתות, ודין שוה פחות מפרוטה בממון כדין חצי שיעור באיסורין

9. תוס' ישנים יומא עג: ד"ה יום הכפורים מתחלת דבריהם עד "והא דדרשינן להו בגמרא"

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה כו'. לכאורה משמע שכל אלו הענויים חוץ מאכילה ושתיה מדרבנן מדליכא בהו כרת רק באכילה ושתיה כדאמרינן בגמרא וגם מדשרינן למלך וכלה לרחוץ ושיש חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ולמי שידין מלוכלכות בטיט ובצואה לרחוץ מיהו כל הני איכא לדחויי שאין כרת אלא באכילה ובשתיה שיש בו איבוד נשמה כדאמרינן בגמרא אע"פ שכולן הן מן התורה וגם אין אסור מן התורה אלא רחיצת כל גופו וסיכת כל גופו והילכך מדרבנן לא גזור בהני